

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการประมวลและวิเคราะห์สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย จากกฤตภาคครั้งนี้ มุ่งที่จะทำการศึกษาเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงต่อไป โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหา
 - 1.1 ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 1.2 ประเภทของการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 1.3 องค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 1.4 วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา
 - 1.5 ความเชื่อถือได้ของผลการวิเคราะห์
 - 1.6 ประโยชน์ของการวิเคราะห์เนื้อหา
2. สิ่งแวดล้อม
 - 2.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อม
 - 2.2 ประเภทของสิ่งแวดล้อม
 - 2.3 แนวคิดสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในประเทศไทย
3. กฤตภาค
 - 3.1 ความหมายของกฤตภาค
 - 3.2 การจัดทำกฤตภาค
 - 3.3 ประโยชน์ของกฤตภาค
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา

ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา

Berelson (1971 : 18 – 20) ได้อธิบายว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิควิธีวิจัย สำหรับพรรณานเนื้อหา การสื่อสารอย่างเป็นวัตถุวิสัย (Objective) เป็นระบบ (Systematic) และเป็นปริมาณ (Quantitative)

Danielson (อ้างในไพรัช พลับพลา, 2538 : 81 – 82) ได้นำสาระสำคัญของ การวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งได้แก่ คำว่า วัตถุประสงค์ เป็นระบบ เป็นปริมาณ และที่ปรากฏชัดมาอธิบายได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ (Objective) หมายถึง กลุ่มที่ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่อาจอธิบายอย่างกระชับ ซึ่งคนต่างกลุ่มกันสามารถวิเคราะห์เนื้อหาประเภทเดียวกันได้ โดยใช้คำจำกัดความเหล่านั้นและได้ผลออกมาเหมือนกัน ถ้าการวิเคราะห์เป็นแบบอัตวิสัย (Subjective) แทนที่จะเป็นแบบวัตถุประสงค์ แต่ละคนก็จะมี การวิเคราะห์เนื้อหาของเขาเองดังนั้นวิธีการที่เป็นวัตถุประสงค์ ผลที่ได้จะขึ้นกับ ผู้วิเคราะห์

เป็นระบบ (Systematic) หมายถึง การคัดเลือกเนื้อหาที่จะทำการวิเคราะห์ต้องไม่มีอคติ ไม่มีการกะเกณฑ์ล่วงหน้า หรืออีกนัยหนึ่งผู้วิเคราะห์ที่ไม่สามารถเลือกตรวจสอบเฉพาะบาง ประการในเนื้อหาที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับสมมุติฐาน โดยไม่สนใจประเด็นอื่น ๆ ความหมายของการเป็นระบบนี้ทำให้เห็นชัดว่า การวิเคราะห์เนื้อหาไม่ใช่เรื่องของการโต้แย้งในข้อมูลที่มีอคติ แต่เป็นเรื่องของการพิสูจน์เฉพาะจุดหรือวิธีการที่เป็นระบบ ประการแรกหมายถึง การนำระเบียบการชุดเดียวกันมาใช้กับเนื้อหาทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์ ประการที่สอง หมายถึง การกำหนดกลุ่ม (Categories) ที่จะใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อว่าเนื้อหาที่อยู่ในประเด็นทั้งหมดที่ได้รับ การวิเคราะห์ ประการสุดท้าย หมายถึง การวิเคราะห์ที่ได้รับการออกแบบเพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย

เป็นปริมาณ (Quantitative) หมายถึง การเสนอผลของการวิเคราะห์ในรูปของตัวเลข เป็นการกระจายความถี่ ตารางแบบสองคูณสอง สหสัมพันธ์ สหสัมพันธ์ อัตราร้อย และจำนวนร้อยละ ในรูปแบบต่าง ๆ การเสนอด้วยวิธีนี้ ช่วยให้เป็นที่ชัดว่า ส่วนใดถูกต้องหรือผิดพลาด โดยอาศัย ภาษาทางคณิตศาสตร์เข้ามาช่วย

ที่ปรากฏชัด (Manifest) หมายถึง การวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงปกติและธรรมดา เนื้อหาจะต้องได้รับการลงรหัสในขณะที่ปรากฏ

สิดา สอนศรี (2524 : 28) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหา คือ การวิเคราะห์เนื้อหาของ เอกสารหรือการวิจัย ซึ่งมีหัวข้อของการวิเคราะห์อยู่แล้ว โดยจัดแยกประเภทหรือหมวดหมู่ของ เอกสารที่อ่านตามทฤษฎีหรือตามกฎของผู้วิเคราะห์ หลังจากนั้น อาจใช้วิธีการทางสถิติเพื่อหา ความถี่ของเนื้อหา หรือความโน้มเอียงของเนื้อหา

ประกาวดี สืบสนธิ์ (2524 : 126) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคใช้ในการ ศึกษา วิเคราะห์ บันทึก เอกสาร ข่าวสารอย่างมีระบบและมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงปริมาณความถี่ ในการสื่อความหมาย โดยผู้วิจัยจะแยกเนื้อหาออกเป็นกลุ่มและประเมินเนื้อหาตามเกณฑ์ที่ได้ กำหนดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ และอธิบายสภาพของเนื้อหา ศึกษาความ สนใจ ความสำคัญที่เกี่ยวข้องในเรื่องหรือปัญหาเฉพาะ

ประเภทของการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นวิธีการเฉพาะและมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการจำแนกเช่น

Holsti (อ้างในอุทุมพร จามรमान, 2531 : 10) จำแนกประเภทของการวิเคราะห์เนื้อหาเป็น 3 แบบ คือ

1. วิเคราะห์หาลักษณะของการสื่อความหมาย นั่นคือ วิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคำถามว่าในสาระต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์เนื้อหานี้เป็นเรื่องอะไร มีความเป็นมาอย่างไรและเกี่ยวข้องกับใคร

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเหตุผล นั่นคือ วิเคราะห์หาเหตุผล ตลอดจนผลจากข้อมูล

3. การวิเคราะห์ผล นั่นคือ วิเคราะห์เฉพาะส่วนที่เป็นผลของการสื่อความหมาย

Krippendorff (1980 : 16 – 17) เสนอการวิเคราะห์เนื้อหาเป็น 6 ประเภท คือ

1. วิเคราะห์เนื้อหาแบบ โดยคำนึงถึงว่าเนื้อหาสาระที่มุ่งวิเคราะห์นั้นมีองค์ประกอบอะไรบ้าง องค์ประกอบดังกล่าว มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และมีการแปลงรูปแบบออกมาในรูปความสัมพันธ์อื่นได้บ้างหรือไม่

2. วิเคราะห์เพื่อหามาตรฐาน เป็นการวิเคราะห์เพื่อประเมินคุณค่าของสาระเนื้อหาว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงไร หรือเพื่อวิเคราะห์ว่าเนื้อหาสาระแตกต่างไปจากมาตรฐานมากน้อยเพียงไร

3. วิเคราะห์เนื้อหาดัชนีบางอย่าง เช่น ความถี่ของคำ สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นแรงจูงใจผู้เขียน หรือหาดัชนีเพื่อชี้ให้เห็นความรู้สึกพอใจไม่พอใจ ต่อเหตุการณ์บางอย่าง

4. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหากลุ่มคำแบบต่าง ๆ เช่น การอ้างอิงถึงนายกรัฐมนตรี อาจทำได้โดยใช้ตำแหน่ง ยศ ปี สถานที่ ชื่อ เป็นต้น

5. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาความหมาย เช่น การสรุปประเด็น การหาสาเหตุและผลการอธิบายพฤติกรรม

6. วิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหากระบวนการภายใน เช่น การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในแต่ละพื้นที่ต่อการทำนุ บำรุง สภาวะแวดล้อมในพื้นที่ของตน

องค์ประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหา

อุทุมพร จามรमान (2531 : 11 – 12) กล่าว แม้ว่าการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นงานของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ก็ตามแต่ การวิเคราะห์เนื้อหา จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอื่นนอกเหนือจากผู้เชี่ยวชาญ คือ

1. เนื้อหาที่จะวิเคราะห์ เนื้อหาในที่นี้ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปเอกสาร สิ่งพิมพ์เสมอไป อยู่ในรูปอื่นก็ได้ เช่น รูปภาพ การ์ตูน ละคร เพลง การโฆษณา ฟิล์มภาพยนตร์ บทคำพูด คำกล่าว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การสนทนา

2. วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์เนื้อหา มี 3 ประการ คือ

- ก. เพื่อสรุปข้อมูล
- ข. เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายใน
- ค. เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายนอก

3. หน่วยในการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิเคราะห์ต้องมีความกระฉับกระเฉงในเรื่องหน่วยที่วิเคราะห์ว่าเป็นหน่วยแบบใด โดยปรกติหน่วยในการวิเคราะห์เนื้อหามี 3 ประการคือ

- ก. หน่วยจากการสุม ได้มาจากการสังเกต หรือการสัมผัสแต่ละหน่วยนั้น มีลักษณะที่เป็นอิสระต่อกัน เช่น ประโยคแต่ละประโยค ถือเป็น 1 หน่วย
- ข. หน่วยจากการบันทึก เป็นการจัดกระทำข้อมูลจากการสุมมาย่อยเป็นกลุ่ม เป็นพวก
- ค. หน่วยจากเนื้อหา เป็นการรวบรวมหน่วยจากการบันทึกมาจัดกลุ่มอีกทีหนึ่ง

เกณฑ์ในการสร้างหน่วยดังกล่าว อาจทำได้จากการพิจารณาลักษณะต่างๆ ไป ดังนี้

- 1. การพิจารณาจากสภาพทางกายภาพ (Physical Unit) เช่น จำนวนเล่มของรายงาน ฉบับ แผ่น
- 2. การพิจารณาภาษา (Syntactical Unit) ได้แก่ การเจงนับคำ หัวข้อข่าว
- 3. การพิจารณาการอ้างอิง (Referential Unit) เช่น จากวัตถุ เหตุการณ์ บุคคล การกระทำ
- 4. จากโครงสร้าง (Propositional Unit) ได้แก่ ทางด้านความรู้สึก ภาษาและความหมาย
- 5. จากความหมาย (Thematic Unit) อาศัยความหมายของภาษามาสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง เช่น เป็นการขอร้อง หรือบังคับ หรือให้โดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา

4. การสุ่มตัวอย่างและประชากร

การวิเคราะห์เอกสาร จะต้องเกี่ยวข้องกับประมาณของสิ่งที่นำมาวิเคราะห์มากมาย ดังนั้นนักวิเคราะห์จึงต้องรู้จักการสุ่มเอกสารออกมาวิเคราะห์ โดยใช้ความรู้ความสามารถ จำแนกสิ่งที่เกี่ยวข้องที่จะวิเคราะห์ออกจากสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้อง และหลังจากได้ปริมาณสิ่งที่จะวิเคราะห์ออกมาแล้ว ทำการสุ่มเนื้อหาสาระสิ่งที่จะวิเคราะห์ออกมาเท่าที่เวลาและงบประมาณอำนวยได้

วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ประภาวดี สืบสนธิ (2524 : 133 – 134) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นการศึกษาโดยการแจกแจงเนื้อหาตามกลุ่มหัวข้อที่ปรากฏหรือตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัย กำหนดไว้ ซึ่งได้สรุปขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาหลังจากที่ได้ทำความเข้าใจกับปัญหาและกำหนดสมมุติฐาน ไว้ดังนี้คือ

1. ศึกษางานที่ต้องการวิเคราะห์ในขั้นต้นกำหนดหรือสร้างกลุ่ม เพื่อการวิเคราะห์ และหาพรรณนิ (Indicators) ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่ม
2. กำหนดกลุ่มที่จะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เช่น ถ้าต้องการศึกษารูปแบบของการนำเสนอเนื้อหา ที่จะวิเคราะห์ได้ตามกลุ่มต่อไปนี้เป็นคือ รูปแบบและประเภทของงาน งานสื่อสาร รูปแบบของข้อความ และกลุ่มที่เกี่ยวกับอารมณ์
3. กำหนดพรรณนิสำหรับแต่ละกลุ่มจากกลุ่มกว้าง ๆ ที่จะวิเคราะห์ ผู้วิจัยจะหาพรรณนิเป็นเครื่องชี้ว่าวิเคราะห์อะไร โดยผู้วิจัยต้องให้คำจำกัดความพรรณนิที่กำหนดขึ้น ในการกำหนดกลุ่มและกำหนดพรรณนิ ขั้นตอนอาจจะสลับกันได้ บางครั้งผู้วิจัยอาจจะสร้างพรรณนีก่อนหลัง จากนั้นจึงนำไปสร้างกลุ่มการวิเคราะห์
4. กำหนดหน่วยที่จะใช้ในการวิเคราะห์ หน่วยของการวิเคราะห์ได้แก่ ประโยค ตัวละคร รายการ การวัดเนื้อที่ – เวลา

อุทุมพร จามรมาน (2531 : 13) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ว่ามี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 เป็นการแปลภาษาเป็นข้อมูล และขั้นที่ 2 เป็นการแปลข้อมูลเป็นตัวเลข ซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน มีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การแปลภาษาเป็นข้อมูล

การแปลภาษาเป็นข้อมูลนี้ จะทำได้ก็ต่อเมื่อผู้วิเคราะห์จับประเด็นที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาสาระได้อย่างชัดเจนเสียก่อน แล้วแยกเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนย่อย ๆ การแยกเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนย่อย มีหลายแบบ เช่น

- ก. แยกเป็นกลุ่มตามเนื้อหาหรือตัวแปร
- ข. แยกเป็นสาย (Chain) เช่น เนื้อหาสาระที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต นำมาจัดเรียงบนเส้นเดียวกันหรือเนื้อหาสาระที่รุนแรงแตกต่างกัน ก็นำมาจัดเรียงกันตามความรุนแรงมากจนถึงน้อย
- ค. แยกเป็นวงกลมย่อย (Loop) เนื้อหาสาระใดที่นำมาจัดพวกเข้าด้วยกัน เป็นวง ๆ
- ง. แยกตามมิติ (มิติเดียวหรือมากกว่าหนึ่งมิติ) เช่น จัดกลุ่มตัวแปรตามบุคลิกของคน 5 แบบ ก็จะได้ 5 มิติ
- จ. จัดทำเป็นกิ่งก้านของต้นไม้ (Tree) ซึ่งได้แก่การจัดทำเป็นระเบียบแยกย่อยเป็นสาย ๆ เหมือนรากต้นไม้ เช่น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเครือญาติ

ขั้นที่ 2 การแปลข้อมูลออกเป็นตัวเลข

หลังจากที่วิเคราะห์เนื้อหาออกเป็นส่วนย่อยแล้ว การแปลข้อมูลจากส่วนย่อยเป็นตัวเลขสามารถทำได้ 2 แบบ คือ แปลเป็นจำนวน (หรือความถี่) กับแปลเป็นค่าหรือคะแนน

ความเชื่อถือได้ของผลวิเคราะห์

การวิเคราะห์เนื้อหา มักอิงกับผู้วิเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ จะเห็นได้ว่า ผลการวิเคราะห์เนื้อหาเดียวกัน แต่ต่างที่คนวิเคราะห์มักให้คำตอบแตกต่างกัน ทั้งนี้มาจากแหล่งความคลาดเคลื่อนหลายอย่าง เช่น ลักษณะและความสามารถของผู้วิเคราะห์ ความสมบูรณ์ของข้อมูล การสุ่มข้อมูลมาวิเคราะห์ วิธีการวิเคราะห์ และการจัดทำรายงาน (อุทุมพร จามรมาน 2531, 14 – 15)

ความเชื่อถือได้ในที่นี้จำแนกออกเป็น ความเที่ยง (Reliability) กับความตรง (Validity) ความเที่ยงของผลวิเคราะห์เนื้อหา มีความหมาย 3 อย่าง คือ

(ก). ความคงที่ (ข). ความเหมือนเดิมและ (ค). ความแม่นยำ ความเที่ยงทั้ง 3 แบบนี้มีวิธีตรวจสอบต่างกันคือ

- ก. ความคงที่ แหล่งความคลาดเคลื่อนมาจากผู้วิเคราะห์มีความไม่แน่นอนในการพิจารณา วิเคราะห์และสรุปความหมายการตรวจสอบความคงที่ทำได้โดยการวิเคราะห์ซ้ำ แล้วเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ทั้งสองครั้งว่าแตกต่างกันหรือเหมือนกัน

- ข. ความเหมือนเดิม แหล่งความคลาดเคลื่อนมาจากความไม่คงเส้นคงวาของผู้วิเคราะห์แต่ละคน และความไม่สอดคล้องของผลวิเคราะห์ของผู้วิเคราะห์หลายคน เช่น ผู้วิเคราะห์ให้รหัสแตกต่างกันออกไปทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องเดียวกัน หรือผู้วิเคราะห์สองคนแปลเนื้อหาแตกต่างกัน การตรวจสอบความเที่ยงแบบนี้ทำได้โดยการตรวจสอบทุกขั้นตอน
- ค. ความแม่นยำ แหล่งความคลาดเคลื่อนมาจากความไม่คงเส้นคงวาของผู้วิเคราะห์แต่ละคน ความไม่สอดคล้องของผลวิเคราะห์ของผู้วิเคราะห์ด้วยตนเองและผลการวิเคราะห์แตกต่างจากมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่ยอมรับกัน วิธีตรวจสอบความเที่ยงแบบนี้ คือ การตรวจสอบเกี่ยวกับเกณฑ์หรือมาตรฐานทุก ๆ ขั้นตอน

ความตรงของผลวิเคราะห์เนื้อหา มีความหมายว่า ผลวิเคราะห์สอดคล้องกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ความตรงของผลวิเคราะห์เนื้อหามี 5 ประเภท คือ

- ก. ความตรงที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล หมายความว่า ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์สอดคล้องกับข้อเท็จจริงมากน้อยเพียงใด หรืออีกนัยหนึ่งคือ นำเนื้อหาที่ถูกต้องมาวิเคราะห์หรือไม่
- ข. ความตรงตามความหมาย หมายความว่า มีการวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มเนื้อหา ให้คำจำกัดความของคำ ตรวจสอบความหมายหรือไม่ วิธีการตรวจสอบความตรงแบบนี้ทำได้โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญอื่นมาตรวจสอบ
- ค. ความตรงตามการสุ่ม ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เอกสารสิ่งพิมพ์ เนื้อหาสาระ ที่จะนำมาวิเคราะห์นี้มีปริมาณมาก จำเป็นต้องมีการสุ่มออกมา เช่น การวิเคราะห์โปรแกรมทางโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน การสุ่มโปรแกรมจึงมีความสำคัญมาก การระบุประชากรของเนื้อหาจึงมีความจำเป็น การอธิบายการสุ่มตัวอย่าง อย่างไม่ลำเอียง เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการตรวจสอบความตรงแบบนี้
- ง. ความตรงตามวิธีการ ผลการวิเคราะห์ที่ใช้วิธีการ 2 อย่าง น่าจะให้ผลวิเคราะห์ออกมาเหมือนกัน
- จ. ความตรงตามทฤษฎี ผลการวิเคราะห์ น่าจะสอดคล้องกับทฤษฎี หลักการหรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นงานสมองที่ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหา นั้น ๆ การวิเคราะห์เนื้อหาต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่าต้องการอะไร เพื่ออะไร การวิเคราะห์เนื้อหาต้องมีเนื้อหาที่สื่อความหมายได้ครบถ้วนสมบูรณ์ แม้ว่าต้องทำการสุ่มออกมา ก็เป็นการสุ่มที่ไม่ลำเอียงและสุ่มอย่างดี ผลการวิเคราะห์เนื้อหาต้องได้รับการตรวจสอบทั้งในแง่ความเที่ยงและความตรง

ประโยชน์ของการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหาสามารถใช้ประโยชน์ในการศึกษาแนวโน้มของเนื้อหาในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น ศาสนา ทางหนังสือพิมพ์ วรรณคดี การสื่อสารการเมือง ความคิดเห็นของสาธารณชน การโฆษณาชวนเชื่อ การศึกษา การค้า สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น การวิเคราะห์เนื้อหาสามารถอธิบายพัฒนาการของสาขาวิชาต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นขอบเขตและลักษณะของเนื้อหาในแต่ละช่วงเวลา และสามารถช่วยให้การปรับปรุงเนื้อหาให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (สุพัตรา อุทากาญจน์ อ่างใน ไพรัช พลับพลา, 2538 : 87)

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ความหมายของสิ่งแวดล้อม

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2528 : 9) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า สิ่งแวดล้อม ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Environment” ซึ่งหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปแบบ (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี และความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกันเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่ง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องไปทั้งระบบ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ให้นิยามของสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งทีมนุุษย์ได้ทำขึ้น

เกษม จันทรแก้ว (2540 : 2) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งที่ให้คุณและให้โทษ

พันธุวิศ สัมพันธ์พานิช (2540 : 3) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม หมายถึง สรรพสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งให้ประโยชน์และโทษ เห็นและไม่เห็นด้วยตาเปล่า เป็นรูปธรรมและนามธรรม และสิ่งที่เป็นพิษและไม่เป็นพิษ

ประเภทของสิ่งแวดล้อม

ประเภทของ “สิ่งแวดล้อม” พันธวิศ สัมพันธพานิช (2540 : 3 – 4) จำแนกไว้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สิ่งที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติ (Natural Environment) เช่น ดิน น้ำ แร่ ป่าไม้ สัตว์ มนุษย์ อากาศและแสงแดด หนึ่ง มีข้อสังเกตว่า สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาตินั้น บางชนิดอาจจะใช้เวลาเพียงชั่วโมงหรือวันหรือเดือน แต่บางชนิดอาจจะใช้เวลาเป็นสิบ ๆ ร้อย ๆ ปี จึงจะเกิดขึ้นเป็น สิ่งนั้น ๆ ได้ และสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาตินั้น อาจมีสีสันแตกต่างกัน บางชนิดสีเขียว บางชนิด สีแดง ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาตินั้น ส่วนมากแล้วจะต้องมีสิ่งแวดล้อมอื่น ประกอบเสมอ จะเกิดอยู่โดยโดดเดี่ยวเดียวดายไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงมักพบว่า ถ้าสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ถูกทำลายไป มักจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาตินั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งที่มีชีวิต (Biotic Environment) ลักษณะและสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งที่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ และมนุษย์ เป็นต้น ทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์นี้อาจมีขนาดเล็ก ใหญ่ สูง ต่ำ กว้าง ยาว เบาหนัก ดำ ขาว เขียว หรือแดง ก็ได้ ตามชนิดและกรรมพันธุ์ ของสิ่งเหล่านั้น ที่จะควบคุมลักษณะของตนเองให้มีลักษณะเช่นนั้นตลอดไปชั่วกาลนาน
2. สิ่งที่ไม่มีชีวิต (Abiotic Environment) ที่อาจเห็นหรือไม่สามารถเห็นได้ เช่น ดิน น้ำ ก๊าซ อากาศ ควัน แร่ เมฆ รังสีความร้อน แสงสว่าง เสียง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ โดยธรรมชาติแล้วจะพบอยู่ประจำ อาจอยู่ในรูปของการรวมกลุ่มของตัวมันเอง หรือกระจายอยู่กับสิ่งแวดล้อมอื่นก็ได้

2. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man – made Environment) เช่น เมือง บ้าน ถนน สะพาน โถ๊ะ แก้อื้อ เรือ รถ เครื่องบิน วัตถุมีพิษ เสียง อารมณ์ เจตีย์ วัด วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี การศึกษา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ อาจจะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจทั้งในอารมณ์ดีและอารมณ์เสียก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นให้เห็นได้ จับต้องได้ และอาจมองไม่เห็นก็ได้ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นแบ่งออกเป็น 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สามารถมองเห็นได้ ได้แก่ วัสดุและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น บ้านเรือน ถนน เมือง สะพาน รถ เครื่องบิน เรือ เจตีย์ วัด การเกษตร ฯลฯ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการมีชีวิตอยู่ บางอย่างก็จำเป็น บางอย่างก็เป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือย

2. สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือนามธรรมสิ่งแวดล้อม (Social Environment หรือ Abstract Environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยความตั้งใจและไม่ตั้งใจ หรือเป็นการสร้างเพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หรืออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยพฤติกรรมอย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจ ยกตัวอย่าง เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ กฎเกณฑ์ รวมไปถึงการทะเลาะวิวาท การส่งเสียงคำทอ การแสดงพฤติกรรม เป็นต้น

สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมนั้นอาจเป็นอะไรก็ได้ อาจเกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้นอาจเห็นหรือไม่สามารถเห็นได้ อาจเป็นของแข็ง ของเหลว ก๊าซ หรืออาจเป็นทั้งโลหะ อโลหะ อาจเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต อาจมีสีสันทันแตกต่างกันไปหรืออาจมีสีเพียงสีใดสีหนึ่ง หรือไม่มีสีให้เห็นก็ได้

แนวคิดหลักสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

ทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษยและประเทศชาติ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่คอยกำจุนความเจริญในทุก ๆ ด้านของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าในประเทศใดที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และประชาชนรู้จักหลักวิธีการอนุรักษ์หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น ๆ อย่างชาญฉลาดแล้ว ประเทศนั้น ๆ มักประกอบไปด้วยประชาชนที่มั่งคั่งสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่สุขสบาย ตรงกันข้าม ประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ หรือประชาชนไม่รู้จักวิธีการอนุรักษ์ ปลดปล่อยให้ทรัพยากรธรรมชาติต้องสูญเสียบไปโดยเปล่าประโยชน์ ในไม่ช้าประชาชนของประเทศนั้น ก็จะพบว่าตัวเองต้องเผชิญกับความตกต่ำทางเศรษฐกิจมาตรฐานการครองชีพก็จะถูกกระทบกระเทือน ความวุ่นวายต่าง ๆ ก็จะตามมา ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์เป็นอู่อ่าวอู่น้ำ แต่ถ้าประชาชนยังใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประหยัดและขาดการอนุรักษ์แล้ว อนาคตของประเทศก็จะตกอยู่ในฐานะที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง

ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์อยู่ทุกวันนี้ นั้นนับวันแต่จะหมดไป จึงมีความจำเป็นจะต้องให้ความสนใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่เดี๋ยวนี้ แต่ก่อนเรามักจะสนใจกับทรัพยากรธรรมชาติเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งที่เรากำลังจะใช้ประโยชน์ เช่น ต้องการไม้ก็ตัดไม้ ต้องการแร่ก็ขุดแร่ ต้องการพลังน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าก็จะสร้างเขื่อนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ดี ปัจจุบันเรามีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดแล้วว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ฉลาดนั้นจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ในเวลาเดียวกันด้วยเพราะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชนิดหนึ่ง อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอีกชนิดหนึ่งได้ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ถ้าหากไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ของดินที่มีต่อน้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า และทรัพยากรอื่น ๆ ด้วยแล้ว แผนของการอนุรักษ์นั้นก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ ในเชิงของการอนุรักษ์การป้องกันอุทกภัย และโครงการอ่างเก็บน้ำจะไม่ได้รับความสำเร็จหรือได้

ผลไม่คุ้มค่าถ้าหากแผนนั้นขาดความสัมพันธ์กับเรื่องการจัดการลุ่มน้ำและการอนุรักษ์ดินและป่าไม้ที่อยู่บริเวณต้นน้ำ ถ้าธาร แร่ธาตุต่าง ๆ ภายในพื้นดินอาจนำมาใช้ประโยชน์ในทันทีทันใดไม่ได้ จำเป็นต้องคำนึงถึงผลดีผลเสีย ของทรัพยากรอื่น ๆ ด้วยเสมอ การดำเนินการทำเหมืองเพื่อขุดแร่ อย่างขาดความระมัดระวัง บางทีก็กลับกลายเป็นการทำลายพื้นที่ป่า หรือพื้นที่กสิกรรมที่มีความสำคัญว่า หรือทำลายชนิดของสัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงามและมีค่าไปก็ได้

จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องให้ความสนใจถึงประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและถ้าหากประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและถือว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นอยู่ของมนุษย์แล้ว ก็จำเป็นจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในหลาย ๆ ด้านร่วมกันในเวลาเดียวกัน ด้วยการวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจึงควรที่จะมองการณ์ไกลและมองรอบ ๆ ตัวให้กว้างเพื่อเราจะได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้มากที่สุดและสูญเสียน้อยที่สุด (นิวัติ เรื่องพานิช : 2537)

ทรัพยากรดิน : ดินเป็นทรัพยากร ที่มีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บน โลก เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ได้ใช้ทรัพยากรดินเป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งผลิตอาหาร ทำการเกษตร ค้าขาย ทำการอุตสาหกรรม เป็นแหล่งเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค เป็นแหล่งสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ ดังนั้น ในบรรดาทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย ได้แก่ อากาศ น้ำ แสงแดด ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และ ดิน นั้น กล่าวได้ว่าดินเป็นทรัพยากรขั้นมูลฐานในการที่เป็นตัวการให้มนุษย์เก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากรอื่น ๆ ได้เพิ่มมากขึ้นอย่างมหาศาล

ทรัพยากรป่าไม้ : ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามหาศาลนับว่าเป็นหัวใจของสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย ดิน ต้นไม้ หรือพืชพรรณ สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตจำนวนมาก ส่วนสำคัญคือเป็นแหล่งรับน้ำ ป่าจะอำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่เมื่อมนุษย์เพิ่มจำนวนมากอย่างรวดเร็ว การใช้ประโยชน์จากป่าก็จะเพิ่มมากขึ้นจนเกินกำลังผลิตของป่า และมีการแผ้วถางทำลายป่าเพื่อเหตุผลต่าง ๆ จนก่อให้เกิดความแปรปรวนของธรรมชาติ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เกิดความแห้งแล้ง ขาดน้ำกินน้ำใช้ เพราะขาดพื้นที่ป่าสำหรับกักเก็บน้ำ ทำให้น้ำไหลลงสู่ทะเลโดยเปล่าประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้จึงมีบทบาทต่อการรักษาคุณภาพทางธรรมชาติคงสภาพดิน น้ำ และอากาศเป็นอย่างดี

ทรัพยากรน้ำ : น้ำเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์เพราะมนุษย์นำน้ำมาใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม การคมนาคมขนส่ง ตลอดจนการนันทนาการ มนุษย์เคยเข้าใจและคิดว่าน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมีอยู่มากมายในวัฏจักรของน้ำ จะต้องเพียงพอแก่ความต้องการของมนุษย์อยู่เสมอ แต่หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ปัญหาการขาดแคลนนํายังคงเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง และนับวันจะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การจัดหาพื้นที่มี

คุณภาพเหมาะสมมาใช้อุปโภคบริโภคจึงเป็นปัญหาที่พบอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ ทั้งนี้เพราะตามแหล่งน้ำจัดหลายแห่งต้นเขิน น้ำในแหล่งน้ำเกิดมลพิษอันเนื่องมาจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์บกร่อง ขาดการวางแผน ขาดการควบคุมที่ถูกต้อง การทำลายแหล่งน้ำ การตัดไม้ทำลายป่าล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางน้ำที่เกิดขึ้น ดังนั้นเราควรร่วมมือกันหาทางที่จะทำการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำไว้เพื่อป้องกันการขาดแคลนน้ำที่จะเกิดขึ้นอย่างรุนแรงในอนาคต (ราตรี ภาว : 2538)

ทรัพยากรสัตว์ป่า : สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้พึ่งพาอาศัยเพื่อการดำรงชีวิตมาตั้งแต่บรรพกาล ปริมาณสัตว์ป่าจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การควบคุมของสภาพธรรมชาติ การที่สัตว์ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว จนเป็นเหตุทำให้สัตว์ป่าบางชนิดสูญพันธุ์ เกิดจากการกระทำของมนุษย์เป็นสำคัญ คือ การใช้อาวุธที่ทันสมัยในการล่าสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ถูกทำลายจากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม หากมนุษย์ลดอัตราการล่าสัตว์ป่าลง หรือห้ามไม่มีการล่าสัตว์ และมีการฟื้นฟูถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าให้ได้รับความปลอดภัยแล้ว การเพิ่มปริมาณสัตว์ป่าจะสามารถทำได้ในช่วงระยะเวลาไม่มากนัก แต่ถ้าหากมนุษย์ปล่อยให้ถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่าถูกทำลายต่อไป และเพิ่มปริมาณการล่าสัตว์ป่ามากขึ้นแล้ว ในไม่ช้าสัตว์ป่าหลายชนิดคงสูญพันธุ์ไปจากโลกอย่างแน่นอน

ทรัพยากรสัตว์น้ำ : สัตว์น้ำเป็นแหล่งอาหารเสริมที่สำคัญของประชากรมนุษย์คงจะเห็นได้จากอดีต มนุษย์เป็นจำนวนมากดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยสัตว์น้ำ ยิ่งในสมัยปัจจุบันความกดดันทางด้านประชากรสูง จึงทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนอาหารเกิดขึ้น ซึ่งทำให้ท้องทะเลเป็นแหล่งอาหาร โปรตีนที่สำคัญ ชาวประมงหันไปประกอบอาชีพประมงชายฝั่งกันมากยิ่งขึ้น กอปรกับเครื่องมือ เครื่องใช้ ในการทำประมงมีประสิทธิภาพ และแหล่งหลบภัยของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าชายเลนถูกทำลาย การเกิดมลพิษทางน้ำทำให้สัตว์น้ำลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการอนุรักษ์สัตว์น้ำเอาไว้เพื่อจะให้สัตว์น้ำมีไว้เพื่อบริโภคหรือใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ อย่างพอเพียงทั้งในปัจจุบันและอนาคต (วิชัย เทียนน้อย : 2540)

ทรัพยากรพลังงาน : พลังงานนับเป็นปัจจัยพื้นฐานอันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ประเทศชาติยิ่งเจริญมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งต้องใช้ทรัพยากรพลังงานมากขึ้นเท่านั้น มนุษย์เราได้ใช้พลังงานส่วนใหญ่ในด้านการขนส่ง อุตสาหกรรมการค้า และการใช้สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในบ้าน ที่ทำงาน เช่น ตู้เย็น วิทยุ โทรทัศน์ พัดลม เครื่องปรับอากาศ ตลอดจนผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าอื่น ๆ จะเห็นว่ามนุษย์ยิ่งเจริญมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งต้องใช้พลังงานมากขึ้นเท่านั้น การพัฒนาความเจริญในสังคมมนุษย์ จึงเท่ากับเป็นการทวีการใช้พลังงานที่สะสมไว้ในโลกให้หมดเปลืองไปเร็วยิ่งขึ้น ทรัพยากรพลังงาน โดยเฉพาะพลังงานเชื้อเพลิงนอกจากจะมีประโยชน์มหาศาล สมควรที่จะได้รับการอนุรักษ์แล้ว ยังจำเป็นจะต้องคำนึงถึงปัญหาคุณภาพของ

สิ่งแวดลอมอันเกิดจากการสำรวจจุดคั่นและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพลังงานนั้น ๆ อีกด้วย (นิวัติ เรื่องพานิช : 2537)

การท่องเที่ยว : ทิวทัศน์ที่สวยงามจะเป็นมรดกทางธรรมชาติที่สร้างสรรค์ไว้สำหรับมนุษย์ได้เชยชม หรือถือว่าเป็นแหล่งนันทนาการของมนุษย์ นับว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งและมีอาจประเมินค่าได้ หากมนุษย์นำสถานที่ซึ่งเป็นทิวทัศน์สวยงาม อาทิเช่น น้ำตก ถ้ำ ชายหาด เกาะ แก่ง โกรกธาร อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มาใช้โดยปราศจากการบำรุงรักษาหรือปล่อยให้ถูกทำลายไป จะเป็นการยากลำบากในการบูรณะให้คืนสภาพความสวยงามให้เหมือนเดิมได้ ดังนั้น เราควรจะรักษาสภาพธรรมชาติที่สวยงามและมีคุณค่ายิ่งเหล่านี้ไว้ เพราะถ้าหากความสวยงามของธรรมชาติเหล่านี้หมดไปแล้ว ยากที่จะหาแหล่งอื่นมาทดแทนได้

มลพิษสิ่งแวดล้อม : สิ่งแวดล้อมที่ทำให้สุขภาพทางร่างกาย จิตใจ และสังคม เลวลง เกิดการเจ็บป่วยไม่มีเรี่ยวแรง เกิดความไม่พึงพอใจ สิ้นหวัง และเกิดความหวาดหวั่นวิตกกังวล หรือไม่มีความปลอดภัย สิ่งที่ทำให้ผลกระทบเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นได้โดยตรงต่อมนุษย์หรือโดยทางอ้อม เช่น ผ่านทางน้ำดื่ม น้ำใช้ ผลผลิตทางการเกษตร หรือทางสภาวะแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและเทคโนโลยีอื่น ๆ เป็นต้น (ราตรี ภาวรา 2538 : 178)

ปรากฏการณ์เอลนีโญ : การไหลย้อนกลับของผิวน้ำทะเลที่อุ่น ในช่วงเวลาหนึ่งจากบริเวณศูนย์สูตรทางมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันตก ไปแทนที่กระแสน้ำเย็นที่ไหลอยู่เดิม ตามบริเวณเส้นศูนย์สูตรทางมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันออก ลงไปทางชายฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของทวีปแอฟริกาใต้ในเขตพื้นที่ประเทศเปรู เอกวาดอร์และซีกตอนเหนือ ปรากฏการณ์เอลนีโญเกิดขึ้นตามธรรมชาติของกระแสน้ำในมหาสมุทรแปซิฟิก ประมาณ 2 ครั้ง ในระยะเวลาทุก ๆ 10 ปี แต่แต่ละครั้งจะกินเวลา 12 - 18 เดือน ซึ่งประเทศไทยจะได้รับผลจากปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ด้วย คือ ความร้อนและแห้งแล้ง (มดิชน 1 ตุลาคม 2540 : 8)

การจัดการสิ่งแวดล้อม : การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้ประหยัดและการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลน โดยยึดหลักการอนุรักษ์ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ (พรชัย ธรรมธรรม และจินตนา ทวีมา 2538 : 21)

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : เป็นการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาใช้อย่างสมเหตุสมผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการมีชีวิตรอยู่อย่างมีอนาคตของมวลมนุษย์ โดยพยายามหลีกเลี่ยง ผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องดำเนินการทุกชั้นตอนด้วย วิธีการอนุรักษ์อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ (เกษม จันทรแก้ว 2540 : 470)

มนุษย์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อาศัย และใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ในการอยู่รอดของชีวิตมนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ดังนั้นการกระทำของมนุษย์จึงมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลกระทบนั้นเป็นไปได้ทั้งทางสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นหรือในทางทำลายให้เลวลงผลกระทบนี้เกิดขึ้นทั้งโดยทางตรงทางอ้อม ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่าง ให้สามารถอำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ได้มากที่สุด และประโยชน์ได้นานที่สุด

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับกฤตภาค

ความหมายของกฤตภาค

คณะอาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2524 : 34) ได้ให้ความหมายกฤตภาค ไว้ว่า กฤตภาค หมายถึง สิ่งพิมพ์ที่ตัดจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือเก่า หรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ โดยตัดบทความที่เห็นว่ามีความสำคัญ และเป็นที่น่าสนใจขณะนั้น โดยจะนำมาผืนึกหรือเย็บบนกระดาษ เพื่อความเรียบร้อย และบอกแหล่งที่มา เพื่อใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง พร้อมทั้งให้หัวเรื่องตามเนื้อหา กฤตภาคจะเก็บรวมไว้ในแฟ้มแยกตามหัวเรื่อง และเรียงตามลำดับอักษรหัวเรื่อง

ลมูล รัตตากร (2530 : 33) ได้ให้ความหมายของ กฤตภาค ไว้ว่า กฤตภาค หมายถึง ข้อความ ที่ตัดจากหนังสือพิมพ์ และวารสารเฉพาะเรื่องที่สำคัญ ๆ เพื่อเก็บไว้ค้นคว้าต่อไป ซึ่งเปลืองเนื้อที่น้อยกว่าที่จะเก็บไว้ทั้งฉบับ กฤตภาคอาจเป็นข่าวสารการเมือง การศึกษา การกีฬา ชีวิตประวัติ และสาระสำคัญอื่น ๆ ที่ไม่อาจหาได้ในห้องสมุด การเก็บกฤตภาคใช้เก็บไว้ในแฟ้มเป็นเรื่อง ๆ ไป เรียงตามลำดับตัวอักษรของหัวเรื่อง ไว้ในตู้อีกครั้ง

ทิพวรรณ หอมพุดและประสาน หอมพุด (2537 : 31) ได้ให้ความหมายของกฤตภาค ไว้ว่ากฤตภาคหมายถึง สิ่งพิมพ์ที่ห้องสมุดจัดทำขึ้น โดยตัดบทความ ข้อความ หรือเรื่องราวสำคัญจากหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือ หรือเอกสาร นำมาผืนึกลงบนกระดาษ ให้หัวเรื่อง แล้วจัดเก็บเข้าแฟ้มไว้ในตู้จุลสารโดยจัดเก็บตามตัวอักษรของหัวเรื่อง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือประกอบการค้นคว้า กฤตภาคอาจเป็นข่าว บทความ เรื่องราว หรือรูปภาพที่สำคัญในด้านต่าง ๆ และมีข้อความบรรยายภาพ นั้น ๆ มีบรรณานุกรม บอกแหล่งที่มา กฤตภาคที่ดีจะมีข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ อยู่เสมอ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2536 : 193) ได้ให้ความหมาย กฤตภาค ไว้ว่า กฤตภาค หมายถึง ส่วนที่ตัดออกมาแล้ว คือ ข่าว บทความ และภาพที่ตัดออกมาจาก วารสาร หนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ห้องสมุดพิจารณา เห็นว่ามีประโยชน์ นำมาผืนึกกับกระดาษ และให้หัวเรื่อง แล้วจัดเข้าแฟ้มสำหรับให้บริการ

วารสาร ผลานันต์ (2527 : 184) ได้ให้ความหมายของกฤตภาคไว้ว่า กฤตภาค คือ เรื่องที่ตัดจากหนังสือพิมพ์ วารสาร หรือเอกสารแล้วติดลงบนกระดาษแข็งหรือเก็บเข้าแฟ้ม (Clipping File) แล้วจัดเรียงในตู้เอกสารหรือตู้เก็บจุลสาร โดยให้หัวข้ออย่างกว้าง ๆ นำเข้าแฟ้มเรียงตามลำดับอักษรของหัวข้อ กฤตภาคถือเป็นเครื่องมือประกอบการค้นคว้าที่ห้องสมุด สามารถจัดทำขึ้นเสริมหนังสืออ้างอิงที่มีอยู่ได้เป็นอย่างดี

การจัดทำกฤตภาค

1. เลือกบทความหรือภาพที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าประกอบการเรียนการสอนของครู – อาจารย์ และนักเรียน โดยพิจารณาว่าตรงตามความเป็นจริง มีคุณค่าต่อการเรียนการสอน ตามหลักสูตร สำนวน ภาษาถูกต้อง ภาพชัดเจนสวยงาม ขนาดโตพอสมควร คำอธิบายภาพชัดเจนแจ่มแจ้งเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ ต่อชีวิตประจำวัน หรืออยู่ในความสนใจของบุคคลทั่วไป

สิ่งที่ควรตัดเก็บ ได้แก่

1.1 ข่าวสำคัญ ๆ เช่น ข่าวเกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ การค้นพบ การสำรวจ การประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ข่าวบุคคลสำคัญ ฯลฯ

1.2 บทความ เช่น บุคคลสำคัญ สถานที่สำคัญ ความรู้ทั่วไป ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ

1.3 ภาพ เช่น ภาพสถานที่สำคัญ บุคคลสำคัญภาพเกี่ยวกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ การสาธิต การแสดงวิธีทำต่าง ๆ ฯลฯ

2. การตัดข่าว บทความหรือ รูปภาพควรตัดทีละเรื่องตลอดไปจนจบ ถ้าเรื่องยาวมีหลายหน้าต้องมีคลิปเย็บกระดาษรวมเรื่องไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งใช้กระดาษจดแหล่งที่มาของข่าว บทความ หรือภาพนั้นไว้ด้วย โดยบอกชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง หรือชื่อบทความ ชื่อวารสาร หรือชื่อหนังสือพิมพ์ ปีที่ ฉบับที่ วัน เดือน ปี เลขหน้า กัดติดเรื่องนั้น ๆ ไว้ทันที

3. การผนึก เมื่อตัดเรื่องที่ต้องการได้แล้ว นำมาผนึกด้วยกาว บนกระดาษอัดสำเนาตามแนวตั้งหรือแนวนอน ตามความเหมาะสม เว้นขอบบน และขอบล่าง อย่างน้อย 1 นิ้ว เพื่อเขียนหัวข้อไว้ที่มุมบน ด้านขวาของกฤตภาค ส่วนที่มุมล่างด้านซ้ายของกฤตภาค ลงรายการบรรณานุกรม เพื่อสะดวกในการอ้างอิง

ถ้าข่าว หรือข้อความนั้น มีทั้งด้านหน้าและหลัง ในแผ่นเดียวกัน ให้ผนึกเฉพาะริมด้านซ้าย ตลอดทั้งแผ่นเพียงด้านเดียว ถ้าข่าวหรือเรื่องราวนั้นยาวมากไม่สามารถผนึกในแผ่นเดียวจบได้ ให้ต่อในแผ่นที่ 2, 3 ... ต่อ ๆ ไปจนจบ แล้วใช้ที่เย็บกระดาษรวมไว้ด้วยกัน

สำหรับภาพ ควรเก็บให้คงทนถาวร โดยผนึกลงบนกระดาษเขียน หรือกระดาษที่ค่อนข้างหนาพอสมควร พร้อมกับปิดคำอธิบายไว้ใต้ภาพหรือด้านหลังของกระดาษที่ผนึกรูปภาพ เมื่อผนึกเสร็จแล้วหาของหนักมาทับให้เรียบ

4. การให้หัวเรื่อง มีหลักเกณฑ์ในการให้หัวเรื่องเช่นเดียวกับการให้หัวเรื่องของหนังสือเขียนหัวเรื่องไว้ที่มุมบนด้านขวา ให้ห่างจากขอบ 1 นิ้ว แล้วขีดเส้นใต้หัวเรื่องนั้น ๆ

5. การเขียนแหล่งที่มา

หนังสือพิมพ์ ให้ลงรายการ ดังนี้

ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ”. ชื่อหนังสือพิมพ์. (วัน เดือน ปี), เลขหน้า.

วารสาร ให้ลงรายการ ดังนี้

ชื่อผู้เขียนบทความ. “ชื่อบทความ”. ชื่อวารสาร. ปีที่ 2 ฉบับที่ (เดือน ปี), เลขหน้า.

วิธีทำกฤตภาคจากหนังสือพิมพ์เก่า สามารถทำได้ดังนี้ (วรารุท ผลนันทน์ 2537 : 184 –185)

1. พิจารณาคัดเลือกเรื่องหรือบทความจากหนังสือพิมพ์เก่า อย่างน้อยเก่าเกิน 1 เดือน เพื่อไม่ให้หนังสือพิมพ์ถูกตัดเร็วเกินไป และไม่ควรถิ่นเก่าเกินกว่า 1 ปี เพื่อไม่ให้เรื่องที่จะนำมาทำกฤตภาคล้าสมัยเกินไป และยังมีสภาพดี ไม่ฉีกขาด ยับเยิน เสียหายไปเสียก่อน

2. เลือกเรื่องที่ให้ความรู้ หรือภาพที่มีคุณค่าทางการศึกษา ซึ่งยังไม่ตีพิมพ์ในหนังสือและวารสารต่าง ๆ ของห้องสมุด เช่น

2.1 เหตุการณ์สำคัญในประเทศ หรือต่างประเทศ ที่กำลังอยู่ในความสนใจของประชาชนทั่วไปอย่างมาก

2.2 ความก้าวหน้าใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2.3 เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นที่ห้องสมุดตั้งอยู่

2.4 ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ตรงกับสาขาวิชาของหน่วยงานที่ห้องสมุดสังกัดอยู่

2.5 ประวัติ – บทสัมภาษณ์ บุคคลสำคัญที่กำลังมีชื่อเสียง

2.6 รายงานผลการสำรวจ การวิจัย การวิเคราะห์ การค้นพบใหม่ ๆ

2.7 บทแนะนำ – วิจารณ์หนังสือและวรรณกรรมต่าง ๆ

เรื่องเหล่านี้ ควรเขียนด้วยภาษาสุภาพ ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องให้สาระสำคัญที่ควรทราบครบถ้วน และไม่ล้าสมัยเร็วเกินไป ถ้าเป็นภาพควรสวยงามชัดเจน

3. ตัดเรื่อง – ภาพ ที่เลือกแล้วออกจากหนังสือพิมพ์ให้ได้ส่วนต่างๆ ครบถ้วน อย่าให้ขาดหาย ถ้าเรื่องที่จะตัดอยู่ในแผ่นเดียวกันทั้งสองหน้า หากตัดเอาข้อความด้านหนึ่งแล้ว อีกด้านหนึ่งจะเสียหาย ให้เลือกเอาข้อความในด้านที่มากกว่าไว้ ส่วนด้านหลังใช้วิธีถ่ายสำเนาเอกสารไว้ก่อนที่จะตัด

4. ตกแต่งริมกระดาษที่ตัดเรื่อง – ภาพให้เรียบร้อย แล้วทดลองจัดวางลงบนกระดาษที่จะใช้พนักให้เหมาะสมจะ สมดุล สวยงาม และถ้าจะให้สะดวกในการค้นสำหรับผู้ใช้ควรจัดวางเรื่อง – ภาพในแนวนอน เพราะกฤตภาคเหล่านี้นิยมจัดเก็บในแฟ้มแขวน ซึ่งแขวนอยู่ตามแนวนอนในตู้เอกสาร

5. กระดาษที่ใช้พนักอาจใช้กระดาษอัดสำเนาขนาดสั้นหรือยาว หรือแม้แต่กระดาษที่ใช้แล้วหน้าหนึ่ง ก็สามารถเอาหน้าที่เหลือมาใช้ได้ เป็นการประหยัดวัสดุสำหรับห้องสมุดที่ขาดแคลนงบประมาณ

6. พนักเรื่อง – ภาพ ที่ตัดไว้ลงบนกระดาษตามที่กะไว้ให้เรียบร้อย ด้วยกาวหรือแปะเปียก

7. กำหนดหัวเรื่อง โดยใช้คู่มือการกำหนดหัวเรื่องเดียวกันกับการทำบรรณนิวรรสาร และหนังสือพิมพ์ เลือกหัวเรื่องให้ตรงที่สุดเพียงหัวเรื่องเดียว แล้วเขียนไว้ที่มุมบนขวาของกฤตภาค และเขียนชื่อหนังสือพิมพ์ วันเดือนปี และเลขหน้าไว้ที่มุมล่างซ้าย เพื่อให้ผู้ใช้ทราบรายละเอียดทรงบรรณานุกรม สามารถนำไปใช้ในการอ้างอิงได้

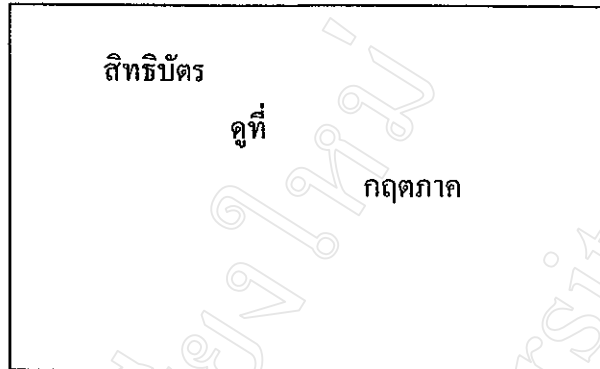
การจัดกฤตภาคบริการ

1. นำกฤตภาคที่มีหัวเรื่องเดียวกันไว้ในแฟ้มเดียวกัน ซึ่งควรจะเป็นแฟ้มอ่อน เขียนหัวเรื่องไว้บนแฟ้ม แฟ้มละ 1 หัวเรื่อง

2. นำแฟ้มกฤตภาคมาใส่ไว้ในตู้เหล็ก 4 ชั้น โดยเรียงตามลำดับอักษรหัวเรื่อง และที่หน้าลิ้นชัก ควรมีป้ายบอกให้ทราบว่า แต่ละลิ้นชักมีกฤตภาค ตั้งแต่อักษรอะไรถึงอักษรอะไร

การทำบัตรรายการกฤตภาค

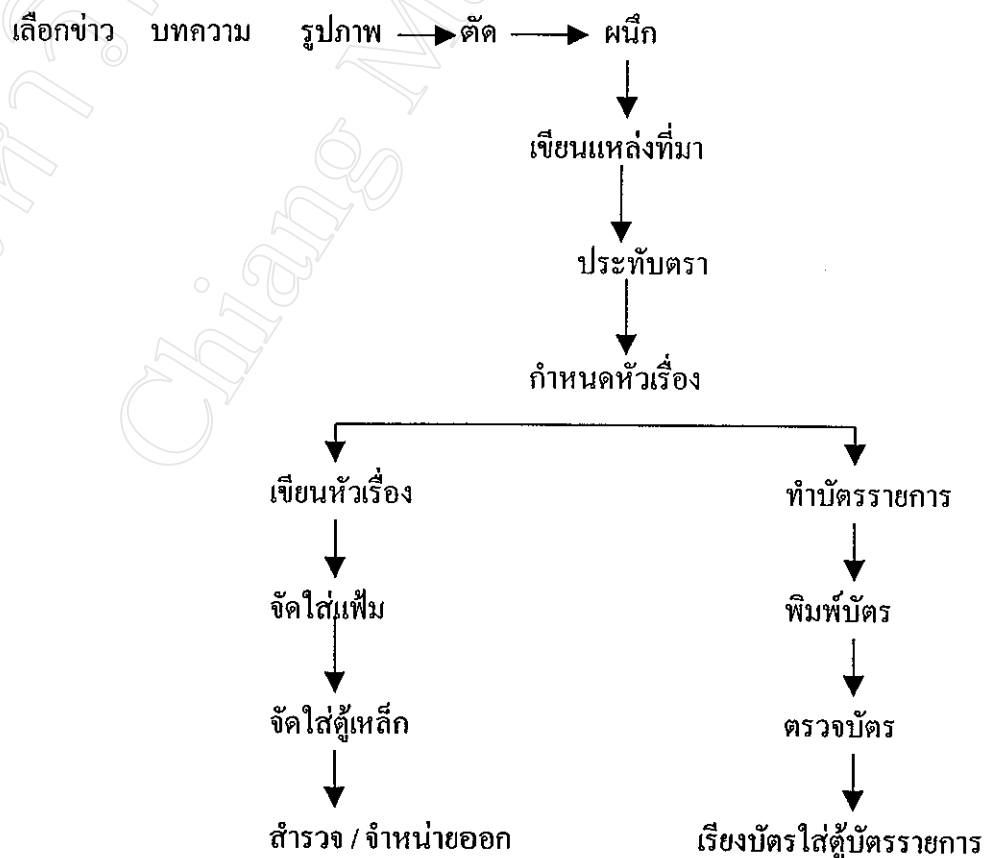
บัตรรายการกฤตภาคควรทำเฉพาะบัตรโยงหัวเรื่องให้มากขึ้นเพิ่มเติมที่ตู้กฤตภาค โดยใช้บัตรรายการขนาด 3" x 5" โดยใช้สีต่างจากบัตรรายการหนังสือ บัตรโยงหัวเรื่องนี้จะช่วยให้ทราบว่า มีกฤตภาคสำหรับค้นคว้าเรื่องใดบ้าง

การเรียงบัตรรายการกฤษฎีกา

การเรียงบัตรรายการกฤษฎีกา ควรเรียงรวมไว้กับบัตรหัวเรื่องของหนังสือ เพื่อสะดวกแก่การค้นคว้า โดยเรียงตามลำดับอักษรของหัวเรื่อง เช่นเดียวกับการเรียงบัตรหัวเรื่องของหนังสือ

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินงานเกี่ยวกับกฤษฎีกา

ประโยชน์ของกฤตภาค (ชลดคา พงศ์พัฒนโยธิน 2536 : 12)

1. เป็นแหล่งเก็บรวบรวมข่าว ข้อความ รูปภาพและเรื่องราวที่ทันสมัย หรือยังไม่มี การตีพิมพ์ลงในหนังสือเป็นเล่มไว้ เป็นอุปกรณ์ค้นคว้าเพิ่มเติมเช่นเดียวกับจุลสาร
2. เป็นอุปกรณ์ในการจัดนิทรรศการ
3. เป็นแหล่งรวบรวมให้ทราบแนวโน้มความสนใจของประชาชนในเรื่องราวต่าง ๆ ของแต่ละยุค
4. เป็นอุปกรณ์สำหรับบรรณารักษ์ในงานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า
5. เป็นสื่อการเรียน การสอน เพื่อลดปัญหาการขาดอุปกรณ์การสอนและการไม่มี หนังสือให้นักเรียนอ่าน
6. เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยในห้องสมุดหนังสือพิมพ์
7. เป็นแหล่งสำหรับศึกษาค้นคว้า เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น
8. เป็นการเพิ่มพูนวัสดุห้องสมุดในราคาถูก ลงทุนน้อย แต่ได้ประโยชน์คุ้มค่า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญรับ สักคิมณี (2524) ได้วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อม ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ปริมาณและความถี่ของ ข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมที่หนังสือพิมพ์รายวันเสนอ วิธื่อดำเนินการวิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้ ตารางวิเคราะห์ ตัวอย่างหนังสือพิมพ์ที่ใช้เป็นหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์จำหน่ายในกรุงเทพมหานครในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2522 ผลจากการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์ข่าวพานิชย์เสนอข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เกี่ยวกับเนื้อหาประเภทต่าง ๆ พบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการเกษตรมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของความถี่ในการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์พบว่า หนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด หากพิจารณาปริมาณเนื้อหาของข่าวจะพบว่าหนังสือพิมพ์ข่าวพานิชย์มีพื้นที่เสนอข่าวเฉลี่ยสูงที่สุด หนังสือพิมพ์ไทยมีเนื้อที่เสนอข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์น้อยที่สุด

ชานาญ นานาผล (2531) ได้วิจัยเรื่อง “ความสนใจและความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อม ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสนใจและความคิดเห็นของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานครในปีการศึกษา 2530 จำนวน 1,110 คน เครื่องมือที่ใช้ในการ

ศึกษา เป็นแบบสอบถามความสนใจและความคิดเห็นที่มีต่อข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์รายวัน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าความถี่ร้อยละ

นฤมล ศรีสว่าง (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาปริมาณและปัญหาการนำเสนอข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเสนอข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย โดยจำแนกตามประเภทเนื้อหา ปริมาณเนื้อหา ความถี่ และแหล่งที่มา ส่วนที่สองเป็นการศึกษาสภาพปัญหาที่มีต่อการนำเสนอข่าวสารดังกล่าว โดยการใช้แบบสอบถามทำการสอบถามหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและองค์กรหนังสือพิมพ์ ผลการศึกษาพบว่า ในการเสนอข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้น ประเภทเนื้อหา ที่หนังสือพิมพ์รายวัน นำเสนอมากที่สุด ได้แก่ เนื้อหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ – สัตว์ป่า หนังสือพิมพ์รายวันซึ่งเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด รวมทั้งให้เนื้อหาในการเสนอข่าวมากที่สุด คือ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ส่วนแหล่งที่มาของข่าวสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ พืชส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานของรัฐ ที่มีขอบข่ายงานเกี่ยวข้องกับทางด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้น คือ ปัญหาข่าวแจกที่ส่งให้กับหนังสือพิมพ์รายวัน ชื่อ ฉบับต่าง ๆ ไม่ได้รับการตีพิมพ์ และปัญหาการขาดแหล่งข้อมูลในการเขียนข่าวแจกตลอดจนปัญหาความไม่สมบูรณ์ของข่าวแจกที่ได้รับจากหน่วยงานสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ชลลดา พงศ์พัฒน์โยธิน (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานและการใช้บริการกวดภาคในห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานกวดภาคตลอดจนศึกษาสภาพการใช้และความต้องการใช้บริการกวดภาคของครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

ในด้านการดำเนินงานกวดภาค พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่มีการกำหนดนโยบายในการดำเนินงานกวดภาคโดยเฉพาะ หลักเกณฑ์ที่ห้องสมุดเกือบทุกแห่งใช้ในการคัดเลือกกวดภาค คือ ให้อ่านเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ในการอ้างอิง และเนื้อหาตรงกับที่มีการเรียนการสอนในโรงเรียน ห้องสมุดส่วนใหญ่มีระยะเวลาและปริมาณการจัดทำกวดภาคไม่แน่นอน และส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องมือช่วยค้นอื่น ห้องสมุดส่วนใหญ่จัดเก็บกวดภาคเรียงลำดับหัวเรื่องในตู้เอกสารขนาด 4 ลิ้นชัก เกณฑ์การคัดกวดภาคออกที่ห้องสมุดเกือบทุกแห่งคำนึงถึง คือ เมื่อข้อมูลในกวดภาคเก่า พันสมัยจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป ห้องสมุดส่วนใหญ่ให้บริการกวดภาคแบบชั้นเปิด ห้องสมุดส่วนใหญ่ให้บริการกวดภาคแบบชั้นเปิด ห้องสมุดส่วนใหญ่มีการประชาสัมพันธ์บริการ กวดภาคโดยการ มีป้ายบอกตำแหน่งที่จัดเก็บกวดภาคอย่างชัดเจน

ในด้านการใช้บริการกฤตภาค พบว่า สาเหตุสำคัญของการไม่ใช้บริการกฤตภาค คือ ไม่ทราบว่าการกฤตภาคคืออะไร ผู้ที่เคยใช้ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นคว้าหาข้อมูลที่ตนสนใจ ปัญหาในการใช้กฤตภาคที่สำคัญคือ กฤตภาคมีจำนวนไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ประโยชน์ที่สำคัญที่สุดของกฤตภาคคือ ช่วยเสริมความรู้ที่นอกเหนือจากที่มีในหนังสือ ผู้ใช้ต้องการให้ห้องสมุดจัดทำกฤตภาคให้มีความทันสมัยและเป็นปัจจุบันมากที่สุด เนื้อหาของกฤตภาคที่ผู้ใช้งานต้องการใช้ในระดับมาก ได้แก่ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษาและอาชีพ บันเทิง การเมืองการปกครอง และภาษา ผู้ใช้เห็นว่าการจัดทำรายชื่อกฤตภาคเรื่องใหม่ ๆ พร้อมเรื่องย่อ ติดแสดงไว้บนแผ่นป้ายหน้าห้องสมุด เป็นวิธีที่จะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้บริการกฤตภาคเพิ่มขึ้นมากที่สุด

ไพรัช พลับพลา (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษา ในหนังสือพิมพ์รายวันจากเดือนมีนาคม 2537 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2538 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันเกี่ยวกับการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดลอมศึกษาและเพื่อเปรียบเทียบการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดลอมศึกษาในหนังสือพิมพ์รายวันทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ ประเภทประชาชน ประเภทคุณภาพ ประเภทกึ่งคุณภาพ และกึ่งประชาชน และประเภทธุรกิจ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์มติชนนำเสนอเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษา มากที่สุด และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐนำเสนอเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาน้อยที่สุด , เมื่อแยกเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาทั้งหมด พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันประเภทคุณภาพนำเสนอเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษามากที่สุดและหนังสือพิมพ์ประเภทประชาชนนำเสนอเนื้อหาสิ่งแวดลอมน้อยที่สุด , เนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาที่ถูกนำเสนอมากที่สุดคือประเภทของปัญหาสิ่งแวดลอมและเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาที่ถูกนำเสนอที่น้อยที่สุดคือ กระบวนการพื้นฐานของการนิเวศ, ประเภทของปัญหาสิ่งแวดลอมที่ถูกนำเสนอมากที่สุดคือ ปัญหาเกี่ยวกับน้ำ และประเภทของปัญหาสิ่งแวดลอมที่ถูกนำเสนอที่น้อยที่สุด คือปัญหาด้านการทำลายทัศนียภาพและปัญหาภูเขาไฟระเบิด , คอลัมภ์ที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษามากที่สุด คือข่าวในประเทศ คอลัมภ์ที่นำเสนอเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาน้อยที่สุดคือบทบรรณาธิการ

จากผลงานการวิจัยต่าง ๆ ที่ได้ศึกษามาข้างต้น ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เนื้อหานั้น จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่สิ่งๆ ที่ทำการวิเคราะห์ ได้แก่ เนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษา , ข่าวสารสิ่งแวดลอมที่ได้จากหนังสือพิมพ์รายวัน แต่ยังไม่พบว่ามิผู้ใดทำการศึกษาเกี่ยวกับ การวิเคราะห์สถานการณ์สิ่งแวดลอมไทยจากกฤตภาคเลย ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาการวิเคราะห์สถานการณ์สิ่งแวดลอมไทยจากกฤตภาค เพื่อให้ทราบสถานการณ์สิ่งแวดลอมในประเทศไทย ในรอบปีที่ผ่านมา อีกทั้งยังสามารถใช้ประโยชน์เป็นเอกสารอ้างอิงได้ด้วย